

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

งานบริการโลหิตของสภากาชาดไทย ได้เริ่มกิจการอย่างเป็นทางการเมื่อ 18 มกราคม พุทธศักราช 2495 ซึ่งเป็นวันที่กรรมการสภากาชาดไทย มีมติให้ตั้งแผนกบริการโลหิตขึ้นในกองวิทยาศาสตร์ (สถานเสาวภา) เพื่อตอบสนองต่อข้อเสนอแนะของกาชาดสากลที่จะให้กาชาดของแต่ละประเทศ มีงานบริการโลหิตขึ้น โดยใช้หลักการบริจาค และรับโลหิตโดยไม่หวังผลตอบแทน (XVII International Red Cross Conference, Stockholm, 1948, Resolution No. XVII)

ต่อมาในวันที่ 23 ธันวาคม พุทธศักราช 2506 กระทรวงสาธารณสุข ได้มีมติร่วมกับสภากาชาดไทย จัดตั้งศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติขึ้นมาแทนแผนกบริการโลหิต และได้กำหนดหน้าที่ ไว้ในข้อบังคับของสภากาชาดไทย ข้อ 42 ทวิ ดังนี้ “ ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ มีหน้าที่จัดหาโลหิตให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ จากผู้บริจาคซึ่งไม่หวังสิ่งตอบแทน เพื่อจ่ายใช้รักษาผู้ป่วยทั่วประเทศ และแปรรูปโลหิตที่เหลือใช้สำหรับเก็บและจ่ายใช้รักษาโรคบางชนิด ทำการวิจัยและสอนการถ่ายโลหิตและโลหิตวิทยา กับช่วยจัดตั้งบริการโลหิตของเหล่ากาชาดจังหวัดในรูปสาขาบริการโลหิตแห่งชาติ หรือภาคบริการโลหิตแห่งชาติ โดยมีสถาบันทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ ให้ความร่วมมือดำเนินการ” จนปัจจุบัน (พุทธศักราช 2544) ได้มีการจัดตั้งสาขาบริการโลหิตแห่งชาติเหล่ากาชาดจังหวัดทุกจังหวัด และสาขาบริการโลหิตโรงพยาบาลในส่วนภูมิภาค ตลอดจนสาขาบริการโลหิตในกรุงเทพมหานคร รวม 147 สาขา

ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ และสาขาบริการโลหิตเหล่านี้ ต้องทำหน้าที่จัดหาโลหิตให้เพียงพอกับความต้องการของโรงพยาบาล ทั้งนี้เพราะสาเหตุหนึ่งของการเสียชีวิตของมนุษย์คือภาวะช็อค เนื่องมาจากการสูญเสียโลหิต เพราะโลหิตเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของร่างกาย มีหน้าที่ลำเลียงออกซิเจน และอาหารไปเลี้ยงส่วนต่างๆ ช่วยป้องกันและทำลายสิ่งแปลกปลอมที่เข้าสู่ร่างกายทำให้ร่างกายมีภูมิคุ้มกันโรค

ด้านการแพทย์และสาธารณสุขนั้น แพทย์ได้พยายามช่วยชีวิตผู้ป่วยที่เสียโลหิต โดยการให้โลหิตทดแทนมานานนับศตวรรษ (Oberman, 1981) ดังนั้นโลหิตจึงมีบทบาทสำคัญในการรักษาผู้ป่วยตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันและอนาคต แม้ว่าเทคโนโลยีจะเจริญก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง แต่

มนุษย์ก็ยังไม่สามารถผลิตสิ่งใดมาทดแทนโลหิตได้อย่างสมบูรณ์ เพราะการสร้างเม็ดโลหิตของมนุษย์ มีความสลับซับซ้อนเกินกว่าที่จะดำเนินการโดยใช้เทคโนโลยีใดๆ จึงจำเป็นต้องจัดหาจากแหล่งเดียวเท่านั้นคือจากร่างกายมนุษย์ ฉะนั้นผู้ที่สูญเสียโลหิต ไม่ว่าจะจากสถานการณ์ใดก็ตาม จำเป็นต้องได้รับโลหิตทดแทนในปริมาณที่เหมาะสมและทันเหตุการณ์ ในการสำรวจการขอใช้โลหิตของโรงพยาบาลต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร เมื่อปีพุทธศักราช 2529 (คู่มือการปฏิบัติงานบริการโลหิต, 2536) ปรากฏว่า:-

77% ขอใช้โลหิตเพื่อทดแทนโลหิตที่สูญเสียไปในภาวะต่างๆ ได้แก่

- โลหิตออกในกระเพาะอาหารและลำไส้
- อุบัติเหตุ
- การคลอดบุตร
- การผ่าตัดต่างๆ

23% ขอโลหิตเพื่อใช้กับโรคเฉพาะได้แก่

- โรคโลหิตจาง
- เกล็ดโลหิตต่ำ
- โรคฮีโมฟีเลีย

ภาวะโลหิตออกในกระเพาะอาหารและลำไส้ เป็นภาวะแห่งการสูญเสียโลหิตที่พบได้บ่อยที่สุด ภาวะดังกล่าวอาจเกิดจากแผลเรื้อรังในกระเพาะอาหาร และลำไส้ หรืออาจเกิดจากกระเพาะอาหารอักเสบทั่วไป เนื่องมาจากการรับประทานยาแก้ปวดที่มีจำหน่ายตามท้องตลาด หรืออาจเกิดจากโรคตับแข็ง ซึ่งทำให้มีเส้นโลหิตดำของบริเวณส่วนล่างของหลอดเลือด และเส้นโลหิตดำของหลอดเลือดฝอย การสูญเสียโลหิตจากภาวะโลหิตออกในกระเพาะอาหาร และลำไส้ดังกล่าวนี้ ไม่สามารถกำหนดล่วงหน้าได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด และแต่ละครั้งต้องการใช้โลหิตมากน้อยเพียงใด บางรายมีการสูญเสียโลหิตมากจนถึงช็อก และต้องการโลหิตอย่างรีบด่วน

อุบัติเหตุ เป็นภาวะสูญเสียโลหิตที่สำคัญรองลงมา การสูญเสียโลหิตเกิดจากการฉีกขาดของอวัยวะจากแรงกระแทก หรือการที่ม้ามจากภายนอก เช่น ม้ามแตก, ลำไส้แตก, กระดูกหัก, เส้นโลหิตใหญ่ฉีกขาด เป็นต้น และเป็นภาวะซึ่งกำหนดล่วงหน้าไม่ได้เช่นกัน

การคลอดบุตร เป็นภาวะการสูญเสียโลหิตอีกภาวะหนึ่ง ซึ่งกำหนดล่วงหน้าไม่ได้ สาเหตุเกิดจากความผิดปกติของรก (placenta) หรือ ตัวมดลูกเอง เช่น รกเกาะต่ำ, รกแยกตัวจากมดลูก, มดลูกไม่รัดตัวหลังคลอด เป็นต้น

การผ่าตัดต่างๆ บางชนิด สามารถกำหนด วัน เวลาผ่าตัดล่วงหน้าได้ เช่น การผ่าตัดนิ่วในถุงน้ำดี มะเร็งลำไส้ใหญ่ เป็นต้น จะใช้โลหิตไม่มาก แต่การผ่าตัดใหญ่บางอย่าง เป็นต้นว่า การ

ผ่าตัดหัวใจ การเปลี่ยนอวัยวะ แม้จะกำหนดวันผ่าตัดล่วงหน้าได้ แต่ก็ยังคงใช้โลหิตระหว่างการผ่าตัดในปริมาณที่สูง

ภาวะโลหิตจาง ซึ่งต้องการเม็ดโลหิตแดง ส่วนใหญ่มีสาเหตุจากโรคไขกระดูกฝ่อ คือไขกระดูกสร้างเม็ดโลหิตทั้ง 3 ชนิดไม่ได้ ภาวะเช่นนี้ผู้ป่วยจำเป็นต้องได้รับเม็ดโลหิตทั้ง 3 ชนิดเป็นระยะๆ นอกจากนี้ได้แก่โรคซึ่งเม็ดโลหิตแดงมีความพิการแต่กำเนิดทำให้อายุของเม็ดโลหิตแดงสั้นลง ที่เรียกว่า ธาลัสซีเมีย พบในคนภาคอีสานมากกว่าภาคอื่น และถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ได้ ผู้ป่วยเหล่านี้มีอาการซีด และต้องการเม็ดโลหิตแดงเป็นระยะๆ ตลอดชีวิต

ภาวะเกล็ดโลหิตต่ำ นอกจากพบในโรคไขกระดูกฝ่อดังกล่าวแล้ว ยังพบได้บ่อยในผู้ป่วยมะเร็งที่ได้รับยาต้านมะเร็ง ยาดังกล่าวทำให้เซลล์ที่สร้างเกล็ดโลหิตในไขกระดูกถูกทำลายไปด้วย จึงมีเกล็ดโลหิตต่ำ ในปัจจุบันมีการใช้เกล็ดโลหิตมีปริมาณสูงขึ้นมากในกรุงเทพมหานคร ต้องการใช้ถึงประมาณ 300 ยูนิต ต่อวัน

ฮีโมฟีเลีย เป็นโรคพร่องสารที่เรียกว่า factor VIII ซึ่งมีอยู่ในโลหิตของคนเรา ถ้าไม่มีสารตัวนี้ทำให้โลหิตไม่แข็งตัว มีโลหิตออกในข้อ เป็นโรคที่เป็นมาแต่กำเนิด และเป็นกรรมพันธุ์ ต้องการ factor VIII ตลอดชีวิต

นอกจากจะใช้โลหิตเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยเหล่านี้แล้วนี้ ในปัจจุบันยังมีโรคติดต่อร้ายแรงหลายโรคที่สามารถติดต่อโดยการถ่ายโลหิต เช่น ไวรัสเอดส์ ไวรัสตับอักเสบ บี ไวรัสตับอักเสบ ซี เป็นต้น เพราะฉะนั้น โลหิตจึงมีคุณอนันต์ และมีโทษมหันต์ คือโลหิตสามารถช่วยชีวิตมนุษย์ได้ แต่ในขณะเดียวกันก็แฝงไว้ซึ่งสิ่งแปลกปลอม หรือเชื้อโรค ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องเผยแพร่ความรู้เหล่านี้ออกไปยังประชาชน โดยผ่านช่องทางสื่อต่างๆ ให้มากที่สุด

จากนโยบายทั่วไปเกี่ยวกับงานบริการโลหิตที่ระบุให้มีโลหิตจากการบริจาคไว้อย่างเพียงพอ และมีความปลอดภัยสูงสุด เนื่องจากโลหิตถือเป็น Gift of Life (ประชุมวิชาการ, ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ, 2538) การบริจาคโลหิตจึงก่อให้เกิดคุณประโยชน์มหาศาล ไม่สามารถคิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ เพราะโลหิตมีใช้สินค้า แต่เป็นบริการทางการแพทย์ที่ควรได้มาจากการบริจาค ทั้งนี้องค์การอนามัยโลก ได้กำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับงานบริการโลหิตสำหรับทุกประเทศในโลก ซึ่งนโยบายทั่วไปเกี่ยวกับงานบริการโลหิต (general policy on blood program) กล่าวไว้ว่า ควรมีโลหิตและผลิตภัณฑ์โลหิตที่ปลอดภัยที่สุดเท่าที่จะทำได้ (as safe as possible) ในปริมาณที่เพียงพอ กับความต้องการใช้ของประเทศ (adequate to meet national needs) และเป็นบริการที่สามารถเข้าถึงได้ด้วยค่าใช้จ่ายในราคาพอสมควร (accessible as reasonable cost) ในขณะที่นโยบายรัฐบาลจะระบุให้มีโลหิตจากการบริจาคไว้อย่างเพียงพอและมีความปลอดภัยสูงสุด (เกษศิริ ชูวะหงษ์, 2536) โดยกำหนดกฎเกณฑ์ และประมาณการใช้โลหิตขั้นต่ำของแต่ละประเทศไว้ว่า จำนวนของโลหิตที่ได้รับจากการบริจาค ควรมีประมาณร้อยละ 2 ของประชากร จึงจะเพียงพอกับความต้องการ

ของผู้ป่วยภายในประเทศ แต่ในปัจจุบันปริมาณโลหิต ที่จัดหาได้ทั่วประเทศ มีเพียงร้อยละ 1.6 ของประชากร ซึ่งยังไม่เพียงพอสำหรับผู้ป่วยที่จำเป็นต้องใช้โลหิต (ชัยเวช นุชประยูร, 2534) นอกจากนี้ Global Blood Safety Initiatives ขององค์การอนามัยโลก ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริจาคโลหิตที่ดีที่สุด คือ ผู้บริจาคโลหิตที่ไม่หวังสิ่งตอบแทน (Voluntary Non Remunerated) เป็นการบริการโลหิตโดยไม่ได้กำหนดหรือเจาะจงว่า โลหิตที่บริจาคมานั้น นำไปใช้กับใคร เมื่อใด แต่เจตนารมณ์ของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ ดำเนินการจัดหาโลหิตโดยเน้นที่ปริมาณให้ได้มากที่สุด ต่อมา นอกจากจะต้องหาให้ได้มากที่สุดแล้ว จะต้องจัดหาจากผู้บริจาคโลหิตโดยไม่หวังผลตอบแทน แต่ปัจจุบันนี้ นอกจากจะต้องจัดหาโลหิตให้ได้มากที่สุดจากผู้บริจาคโลหิตที่ไม่หวังผลตอบแทนแล้ว จะต้องเป็นโลหิตที่มีความปลอดภัยสูงสุดด้วย (ศรีวิไล ดันประเสริฐ, 2543)

สำหรับด้านปริมาณโลหิต จากรายงานการใช้โลหิตทั่วประเทศในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ปรากฏว่าการใช้โลหิตในประเทศ เพิ่มขึ้นจากปีละประมาณ 530,000 ยูนิต ในปีพุทธศักราช 2524 เป็นปีละประมาณ 1,400,000 ยูนิต ในปีพุทธศักราช 2542 และเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ขั้นต่ำที่องค์การอนามัยโลก ได้กำหนดไว้คือ ประเทศไทยมีความต้องการใช้โลหิต 1,600,000 ยูนิต แต่ได้รับการบริจาคโลหิตเพียง 1,400,000 ยูนิต ยังขาดโลหิตอยู่อีก 200,000 ยูนิต (รายงานประจำปี, ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ, 2542) ทำให้สถานะการใช้โลหิตภายในประเทศต้องเป็นไปอย่างประหยัด และถูกจำกัดด้วยปริมาณโลหิตที่จัดหาได้ ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้การจัดหาโลหิตมีปริมาณไม่เพียงพอ คือ ไม่มีผู้บริจาคโลหิตที่บริจาคสม่ำเสมอ ทั้งที่โดยปกติแล้ว การบริจาคโลหิตสามารถบริจาคได้ทุก 3 เดือน ปีละ 4 ครั้ง (สร้อยสอางค์ พิกุลสด และ ชัยเวช นุชประยูร, 2537) กล่าวคือมีผู้บริจาคโลหิตปีละ 1 ครั้ง ถึงร้อยละ 59.12 และมีผู้บริจาคโลหิตปีละ 4 ครั้งเพียงร้อยละ 7.92 เท่านั้น (รายงานประจำปี, ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ, 2542) ปัญหาการจัดหาโลหิตไม่เพียงพอยังเกิดขึ้นเป็นประจำในช่วงฤดูร้อน ตั้งแต่เดือนมีนาคมจนถึงเดือนพฤษภาคม ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ ได้ย้่าถึงเรื่องนี้ต่อสื่อมวลชนว่า “ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์เป็นต้นมา ศูนย์บริการโลหิตฯ เริ่มมีปัญหาขาดแคลนโลหิตและส่วนประกอบโลหิต การรับบริจาคโลหิตในแต่ละวัน ไม่ได้รับโลหิตตามจำนวนที่ตั้งเป้าหมาย จากสถิติพบว่าในช่วงเดือนมกราคม 2544 ยังมีโลหิตสำรอง และส่วนประกอบโลหิตต่างๆ เพียงพอใช้อยู่ จึงไม่ประสบปัญหามากนัก สำหรับสถานการณ์ในเดือนมีนาคม 2544 ศูนย์บริการโลหิตฯ มีโลหิตสำรองในคลังประมาณ 500 ยูนิต ต่อวันเท่านั้น” (เดลินิวส์, 31 มี.ค. 44) ซึ่งตามมาตรฐานงานบริการโลหิต จะต้องมียุติโลหิตสำรองในคลังไม่ต่ำกว่า 3,000 ยูนิตต่อวัน หากปล่อยให้โลหิตในคลังยังคงสภาพเช่นนี้ต่อไป จะทำให้ศูนย์บริการโลหิตฯ ไม่มีโลหิตสำรองเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน หรือในกรณีที่ต้องใช้โลหิตเร่งด่วน อาจจะต้องประสบปัญหาขาดแคลน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ มีผู้บริจาคโลหิตไม่สม่ำเสมอตลอดทั้งปี ฉะนั้นการที่จะทำให้โลหิตมีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของผู้ป่วย จำเป็นต้องปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ อีกทั้งต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องงานบริการโลหิตอย่างชัดเจน

ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องหาวิธีการสื่อสาร เพื่อให้ความรู้และสร้างแรงกระตุ้น เพื่อให้ประชาชนมีการตัดสินใจบริจาคโลหิตอย่างสม่ำเสมอ และต้องรักษาไว้ให้เป็นผู้บริจาคโลหิตประจำ (Regular Blood Donor) ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมากที่ งานบริการโลหิตทุกประเทศ ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (ศรีวิไล ต้นประเสริฐ, 2543) ซึ่งองค์การอนามัยโลกได้เน้นย้ำมาตรการที่สำคัญที่สุดของงานบริการโลหิต คือจัดหาโลหิตที่มีความปลอดภัย และมีปริมาณเพียงพอด้วยวิธีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชน (WHO, Strategies for Safe Blood Transfusion, 1998) ซึ่งได้แก่การกระตุ้นเตือนและทำการณรงค์ให้ประชาชนมาบริจาคโลหิตโดยไม่หวังผลตอบแทน ต้องมีการวางแผนการให้ความรู้แก่ผู้บริจาคโลหิตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งควรดำเนินการดังต่อไปนี้คือ

- สร้างความรู้ โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความจำเป็นในการนำโลหิตไปใช้รักษาโรค
- ทำการชี้แจงหรือสรุปผลของการนำโลหิตไปช่วยเหลือผู้ป่วยเพื่อสร้างความสนใจ ให้กับประชาชน
- กระตุ้นให้ประชาชนเต็มใจบริจาคโลหิต และสนับสนุนให้มีการบริจาคโลหิตอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการจัดกิจกรรม โครงการรณรงค์ และเผยแพร่ข่าวสารประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

นับตั้งแต่งานบริการโลหิตในประเทศไทย ได้ดำเนินการในนามของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย มาอย่างต่อเนื่องจนจะครบรอบการสถาปนา 50 ปี ในปีพุทธศักราช 2545 นี้ ซึ่งตลอดเวลาของการดำเนินงานที่ผ่านมา การประชาสัมพันธ์ดังกล่าวยังไม่เคยมีการประเมินผล สื่อประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมมาก่อน ดังนั้นจึงถือเป็นวาระที่เหมาะสมที่จะได้มีการรับทราบความคิดเห็นในเรื่องของความรู้ ความเข้าใจ และการใช้สื่อประชาสัมพันธ์เชิงชวนให้มีการบริจาคโลหิตอย่างต่อเนื่อง โดยใช้รูปแบบของสื่อประชาสัมพันธ์ทุกประเภท แต่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะมุ่งเน้นไปที่สื่อประชาสัมพันธ์ ประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่แผ่นพับ และโปสเตอร์ ซึ่งมีการจัดทำอย่างต่อเนื่อง นำไปใช้เผยแพร่ทั่วประเทศ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องงานบริการโลหิต ซึ่งการดำเนินงานประชาสัมพันธ์เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้มีผู้บริจาคโลหิตเพิ่มขึ้น แต่ถึงกระนั้นยังไม่ตรงตามเป้าหมายที่องค์การอนามัยโลกได้กำหนดไว้ (ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ, 36 ปีงานบริการโลหิต : 2532)

จากสถิติช่วงอายุของผู้บริจาคโลหิต ของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ ที่สูงสุดจะอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 21 – 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 68.65 (รายงานประจำปี, ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ, 2542 : 142) ซึ่งช่วงระดับอายุดังกล่าวคือกลุ่มผู้บริจาคโลหิตที่อยู่ในสถาบันการศึกษา บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และประชาชนทั่วไป

ผู้วิจัยได้เลือกที่จะศึกษาจากประชาชน โดยเฉพาะจงเฉพาะบุคลากรในหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ไม่ได้มีการจัดทำโครงการรณรงค์โดยเฉพาะกับกลุ่มนี้ ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มสถาบันการศึกษา มีการจัดทำโครงการรณรงค์เฉพาะ เช่น โครงการ “แบรนด์ยังบลัด” (BRAND’s Young Blood) เป็นโครงการรณรงค์เชิญชวนนิสิต นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาร่วมบริจาคโลหิต นอกจากนี้ยังมีโครงการ “เยาวชนไทยให้โลหิต” เป็นโครงการรณรงค์ให้กลุ่มนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือระดับเตรียมอุดมศึกษาในสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ร่วมกิจกรรมบริจาคโลหิต เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของปริมาณโลหิตที่ได้รับบริจาคจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ไม่ได้ตามเป้าหมายที่กำหนด อาจจะมีสาเหตุจากการไม่มีความรู้ ความเข้าใจ หรือทัศนคติในเรื่องของโลหิตและการบริจาคโลหิตที่ถูกต้อง ดังนั้นปัญหาที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาคือสื่อประชาสัมพันธ์ที่จัดทำขึ้นมานั้น มีประสิทธิผลหรือไม่ในการโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารมาบริจาคโลหิต พร้อมทั้งนี้ในส่วนของภาวะวิเคราะห์เนื้อหาสารที่เผยแพร่ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ จะทำให้ได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์ ทิศทาง และประเด็นเนื้อหาของสารที่นำเสนอในสื่อประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับงานบริการโลหิต และการบริจาคโลหิตที่ได้นำเสนอตลอดช่วง 5 ปี คือระหว่างปีงบประมาณ 2539 - 2543 ที่ผ่านม่อีกด้วย ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหาสารในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับแผนการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาสารที่นำเสนอในสื่อประชาสัมพันธ์ ในการโน้มน้าวใจให้มาบริจาคโลหิตของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรภาครัฐและเอกชนในกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อโน้มน้าวใจให้มาบริจาคโลหิตของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ
3. เพื่อศึกษาการเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตตามลักษณะประชากร
4. เพื่อเปรียบเทียบการเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตตามลักษณะทางประชากร
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตตามลักษณะประชากร

ปัญหานำวิจัย

1. เนื้อหาสารที่นำเสนอในสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อโน้มน้าวใจให้มาบริจาคโลหิต ของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติเป็นอย่างไร
2. บุคลากรในภาครัฐและเอกชน มีความคิดเห็นต่อสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อโน้มน้าวใจให้มาบริจาคโลหิต ของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติอย่างไร
3. บุคคลกรในภาครัฐและเอกชนมีการเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการบริจาคโลหิต มีความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตหรือไม่อย่างไร
4. การเปิดรับข่าวสารจากสื่อประชาสัมพันธ์ของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ มีความสัมพันธ์กับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการบริจาคโลหิตหรือไม่อย่างไร

สมมติฐานการวิจัย

1. การเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการบริจาคโลหิต ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการบริจาคโลหิต มีความแตกต่างกันตามลักษณะทางประชากร
2. การเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการบริจาคโลหิตของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องการบริจาคโลหิต
3. การเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการบริจาคโลหิตของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ มีความสัมพันธ์กับทัศนคติเรื่องการบริจาคโลหิต
4. การเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการบริจาคโลหิตของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริจาคโลหิต
5. ความรู้เรื่องการบริจาคโลหิตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติเรื่องการบริจาคโลหิต
6. ความรู้เรื่องการบริจาคโลหิตมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริจาคโลหิต
7. ทัศนคติต่อการบริจาคโลหิต มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการบริจาคโลหิต

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาเนื้อหาสาร ของสื่อประชาสัมพันธ์ โดยวิเคราะห์รูปแบบเนื้อหา วัตถุประสงค์ของสารที่นำเสนอของสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทแผ่นพับ และโปสเตอร์ที่ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ จัดทำและเผยแพร่ในช่วงปีงบประมาณ 2539 - 2543 เท่านั้น (ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2538 - 30 กันยายน 2543)
2. ทำการศึกษาประสิทธิผลของสื่อ ต่อการให้ความรู้ ทัศนคติ และการโน้มน้าวใจ บุคลากรภาครัฐและเอกชนให้มาบริจาคโลหิตเท่านั้น

3. ทำการศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรภาครัฐและเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร ต่อรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการนำเสนอของสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทแผ่นพับ และโปสเตอร์เท่า นั้น

นิยามศัพท์

บุคลากรภาครัฐและเอกชน หมายถึงข้าราชการ เจ้าหน้าที่ พนักงาน ลูกจ้างที่เป็นผู้บริจาคโลหิต และผู้ไม่บริจาคโลหิต ที่ปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่จัดให้มีกิจกรรมบริจาคโลหิตให้กับศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ ปีละ 3 ครั้งเป็นต้นไป

ลักษณะทางประชากร หมายถึง องค์ประกอบด้านเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพหลัก และรายได้เฉลี่ยในแต่ละเดือน ของบุคลากรภาครัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร

สื่อประชาสัมพันธ์ หมายถึง ช่องทางที่ใช้ในการให้ความรู้ และแจ้งให้ทราบถึงความเป็นไปในการดำเนินงานของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ และเผยแพร่ข่าวสารงานบริการโลหิตให้แก่ประชาชน โดยแบ่งเป็น สื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล

สื่อมวลชน หมายถึง โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต นิตยสาร

สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง จดหมายข่าว/จุลสาร/สิ่งพิมพ์ราชการ ไปรษณียบัตรเชิญชวนบริจาคโลหิต โปสเตอร์ แผ่นพับ ป้ายผ้าประชาสัมพันธ์

สื่อบุคคล หมายถึง พ่อ/แม่ พี่ น้องญาติ เพื่อนร่วมงาน ผู้ประสานงานการจัดกิจกรรมบริจาคโลหิตในหน่วยงาน เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติและแพทย์ พยาบาลที่ประจำอยู่ที่สถานพยาบาลในหน่วยงาน

ประสิทธิผลสื่อประชาสัมพันธ์ หมายถึง การที่กลุ่มเป้าหมายได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล และมีความรู้เกี่ยวกับเรื่อง que สื่อนำเสนอ มีทัศนคติที่ดี และมีความคิดเห็นคล้ายตาม จินตคติสนใจบริจาคโลหิต

เนื้อหาสาร หมายถึง สารเรื่องราวความรู้เรื่องโลหิต ข้อความโน้มน้าวใจให้บริจาคโลหิตที่ปรากฏในสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทโปสเตอร์ และแผ่นพับของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย

การวิเคราะห์เนื้อหาสาร หมายถึง การแจกแจงสาระที่นำเสนอ แนวคิดหลักที่ปรากฏในเนื้อหาของสื่อประชาสัมพันธ์ รวมไปถึงประเด็นเนื้อหาในการนำเสนอว่ามีวัตถุประสงค์ในการสร้าง หรือเพิ่มพูน ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในทางใด มีลักษณะการโน้มน้าวใจอย่างไร รูปลักษณะในการนำเสนอของสื่อ โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์เป็นเครื่องมือในการวิจัย มุ่งพิจารณาเกณฑ์ด้านลักษณะการนำเสนอเนื้อหา และรูปแบบของสื่อ

ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดเห็นต่อสื่อประชาสัมพันธ์ที่โน้มน้าวใจให้บริจาคโลหิต ได้แก่ความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่ให้ความรู้ ความเข้าใจ มีเนื้อหากระชับรัดชัดเจน รูปแบบสวยงาม สะดุดตา เป็นต้น

ความรู้ หมายถึง การรับทราบ จดจำ เข้าใจข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการบริจจาคโลหิต โดยมีความเข้าใจในเรื่องโลหิต คุณสมบัติผู้บริจจาคโลหิต การเป็นผู้บริจจาคโลหิตที่มีคุณภาพ ปริมาณโลหิตที่ขอรับบริจจาค โรคที่ต้องรักษาโดยใช้โลหิตทดแทน

ทัศนคติ หมายถึง อารมณ์ ความรู้สึกที่เป็นแนวโน้มที่แสดงพฤติกรรมออกมาในรูปของการเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยในเรื่องของความรู้ที่เกี่ยวกับโลหิต การบริจจาคโลหิต การชักจูงใจให้ญาติเพื่อนมาบริจจาคโลหิต

การบริจจาคโลหิต หมายถึง การเอาโลหิตออกจากร่างกายโดยการเจาะออกทางเส้นโลหิตดำ ครั้งหนึ่งๆ ประมาณ 350 – 450 มิลลิลิตร (ซี,ซี) หรือประมาณ 6 – 7 % ของปริมาณโลหิตในร่างกายเป็นการสละโลหิตให้กับผู้ป่วย โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

แนวคิดหลัก (Theme) หมายถึง ประโยคสำคัญในสื่อประชาสัมพันธ์ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการรับรู้ ที่ผู้ส่งสารต้องการให้เกิดผลกระทบกับผู้รับสาร เช่นแนวคิดเรื่องการสำรองโลหิตในคลังเลือด แนวคิดเรื่องโลหิตต้องได้จากการบริจจาคไม่มีการซื้อขาย เพื่อมุ่งให้เกิดผลกระทบกับผู้รับสาร หรือผู้ที่ต้องการบริจจาคโลหิตโดยตรง

ประเด็นเนื้อหา หมายถึง การจัดกลุ่มเนื้อหาของสื่อที่ได้จากการวิเคราะห์สื่อแผ่นพับ และโปสเตอร์เชิญชวนบริจจาคโลหิต ซึ่งจะมีกลุ่มเนื้อหาที่ปรากฏในสื่ออย่างชัดเจนและต่อเนื่อง เช่นประเด็นในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ประเด็นในเรื่องการทำบุญทำกุศล ประเด็นในการสร้างความภาคภูมิใจ สร้างความสุขความสมหวัง เป็นต้น

ลักษณะการโน้มน้าวใจ หมายถึง เป้าหมายของสื่อแผ่นพับ และโปสเตอร์เชิญชวนบริจจาคโลหิต ที่นำจุดสนใจในสารมาใช้ โดยแบ่งลักษณะของการโน้มน้าวใจคือมีการใช้คำพูดกินใจ ใช้คำสโลแกน มีการใช้ตัวอย่างผู้บริจจาคโลหิตเป็นแรงจูงใจ มีการสร้างความสำคัญให้ผู้รับสารเกิดความภาคภูมิใจ เป็นเรื่องของการทำบุญทำกุศล มีการข้ำให้ปฏิบัติตาม สร้างให้เกิดอารมณ์สงสาร เห็นใจ และให้ความบันเทิง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขส่วนบกพร่องในเรื่องการใช้สื่อประเภทโปสเตอร์ และแผ่นพับ รวมทั้งแนวทางการนำเสนอเนื้อหาของสื่อประเภทดังกล่าว เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำสื่อ ส่งผลต่อการพัฒนางานบริการโลหิตของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทยต่อไป
2. ทำให้ทราบถึงประสิทธิผลของการเผยแพร่ความรู้เรื่องโลหิต การบริจจาคโลหิต โดยใช้สื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการวางแผนการผลิต การกำหนดสื่อ ตลอดจนเนื้อหาสาระ รูปแบบการนำเสนอให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย